

SAVJETI VODITELJA ODGOJNE MJERE POJAČANA BRIGA I NADZOR U ISKUSTVU NEGDAŠNJEG MALOLJETNOG DELINKVENTA

Slobodan Uzelac

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko - rehabilitacijski fakultet
Odsjek za poremećaje u ponašanju

SAŽETAK

Na uzorku od 83 para voditelja odgojne mjere pojačana briga i nadzor i njihovih negdašnjih maloljetnika, kao uzorka urbane (zagrebačke) delinkventne populacije, autor testira hipotezu o visokom stupnju podudarnosti njihovih iskaza glede intenziteta voditeljeva korištenja savjeta u neposrednom kontaktu s maloljetnikom.

Mada je hipoteza u osnovi potvrđena, autor upozorava na problem različitih iskustava voditelja i maloljetnika glede učestalosti voditeljeva korištenja savjeta, a napose na problem savjeta kojega voditelji nisu ni sami dovoljno svjesni, a koje maloljetnici prepoznaju.

Autor skreće pozornost na nužnost krajnjega opreza u korištenju savjeta, podsjećajući na uvjet kako savjet treba biti tražen, te da je voditelj prethodno izgradio odgovarajući odnos s maloljetnikom.

Ključne riječi: savjet, pojačana briga i nadzor, probacija

1. PROBLEM

Kao varijanta probacije (probe, preiskušnje) odgojna mjera pojačana briga i nadzor se s pravom najčešće izriče maloljetnim delinkventima koji su, kako ističe M. Singer (1998, str. 75) "kazneno djelo učinili prigodno" ili je riječ o tzv. "slučajnim delinkventima", tj. "delinkventima kod kojih je kriminalni čin rezultat trenutačnog stjecaja određenih okolnosti i iskušenja". Pojačana briga i nadzor je kazneno-pravni okvir za dijadnu komunikaciju između voditelja mjere i maloljetnog delinkventa, dakako s razmjerno jasno naznačenim, različitim (ne ravnopravnim) ulogama.

Uloga voditelja odgojne mjere u procesu transformacije maloljetnikova ponašanja, a ona se u najvećoj mjeri realizira u dijadičkoj komunikaciji, je ključna. Stimulusi koje voditelj u neposrednoj komunikaciji s maloljetnikom odašilja prema maloljetniku temeljni su operatori glavnine ukupnog odgojnog procesa.

Valja podsjetiti kako je pojačana briga i nadzor kaznena sankcija prema maloljetnim delinkventima, koja, razmjerno više nego ostale kaznene sankcije, računa s aktivnošću samoga malo-

ljetnika u procesu transformacije njegova socijalnog ponašanja (od društveno neprihvatljivog prema društveno prihvatljivom). U tom je smislu ova izvaninstitucionalna odgojna mjera razmjerno zahtjevnija prema maloljetniku od institucionalnih sankcija. Argumenti u prilog ovoj tezi leže u jednostavnoj činjenici kako je maloljetni delinkvent prema kojemu je izrečena izvaninstitucionalna sankcija, a to pojačana briga i nadzor jeste, i nadalje izložen, manje ili više, istim onim socijalnim čimbenicima koji su i pridonijeli njegovu kriminalnom ponašanju. U slučajevima kada se izriče institucionalna sankcija implicirano je nastojanje za redukcijom upravo dotadašnjih negativnih utjecaja iz socijalnog prostora (o ovome više u radovima F. Hirjan i M. Singer, 1978, O. Petak i S. Uzelac, 1984, V. D. Laan, 1991, K. Hamai i dr. 1995, Uzelac i sur., 1990 i sl.). Voditelj odgojne mjere, u neposrednoj komunikaciji s maloljetnikom u otvorenoj sredini, s raspoloživim, razmjerno ograničenim, repertoarom pedagoških metoda i sredstava, predstavlja praktično jedinu respektabilnu stručnu instancu od koje se očekuje briga o maloljetnikovu ponašanju i njegovom nadzoru.

No, razumije li maloljetnik poruke voditelja

onakvim kakve su njihove intencije? Prepoznaje li, dakle, maloljetnik vrstu i intenzitet upućenih mu poruka?

Otvarajući ova i slična pitanja zalazimo, zapravo, u složenu tematiku interakcija i komunikacija u odgoju, o čemu kao mikropedagoškom problemu, nudeći jasne pojmove i odnose među njima, u našem i nama bliskom prostoru već desetljećima pišu istaknuti autori kao što su V. Troha (1969), B. Rakić (1976) i napose M. Bratanić (1993). Ovi i njima slični radovi tretiraju pitanja komunikacija općenito, a napose komunikacija u odgoju, pretežito se oslanjajući na dobro poznatu Watzlawickovu teoriju (na pr. P. Brajša, 1979, A. Žižak, 1991, J. Bašić i dr., 1994).

Savjet je jedna od najčešćih pedagoških poruka koje voditelj odgojne mjere nastoji odaslati prema maloljetniku (V. Đurek, 1989). Ta je učestalost takva i tolika pa nije rijetka praksa prema kojoj se funkcija voditelja mjere svodi na funkciju savjetnika. Međutim, pojedini autori s pravom dovode u pitanje opravdanost takve socijalnopedagoške prakse. Naime, o učestalosti, točnije prevelikoj učestalosti, korištenja savjeta u odgoju u posljednje je vrijeme objavljen zavidan broj iznimno vrijednih znanstveno-istraživačkih radova (na pr. Đ. Stakić, 1980, A. Žižak, 1990, N. Koller-Trbović, 1990). Među njima su za naš problem napose zanimljivi oni koji imaju svojevrstu kritičku ambiciju glede smisla savjeta i savjetovanja i napose smisla učestalog korištenja savjeta u odgoju.

Većina kritičkih radova polazi od ocjene kako se savjetovanjem i davanjem savjeta općenito danas bavi vrlo široki krug ljudi. Tako laici u svakodnevnom životnim situacijama ali i stručnjaci u različitim profesijama. Tako je i u odgoju u kojemu, a to nije neophodno posebno argumentirati, djeluju mnoge osobe širokog spektra - od krajnje laičkog do krajnje profesionalnog. Usput, neobičajeno velika popularnost savjeta posljedica je i očiglednog nepoznavanja poznate sintagme prema kojoj savjetovanje u pravilu vrijedi onoliko koliko vrijedi savjetnik. Sumnja u opravdanost učestalog korištenja savjeta u odgojnoj mjeri pojačana briga i nadzor tim je utemeljenija ima li se na umu pitanje o razumijevanju voditeljeve savjetničke poruke maloljetniku.

Naš je problem u ovome radu smješten u maloljetnikovo prepoznavanje intenziteta korištenja savjeta u dijadnoj komunikaciji voditelj-maloljetnik. Pitanje prepoznavanja samoga savjeta logično je impostirano u problem i to na način koji ga tretira kao *conditio sine quo, non* analitičkog poniranja u problem.

Još nešto. Ovaj problem istražujemo kroz prizmu iskustava voditelja odgojne mjere i njihovih negdašnjih maloljetnika. Istraživanje iskustva općenito znači, među ostalim, i sučeljavanje sa sub-

jektivizmom ispitanika. U našem istraživanju ovo je sučeljavanje dvostruko nužno. Nužno je, dakle, radi li se o voditeljima odgojne mjere, tj. odašiljačima stimulusa ili pak o negdašnjim maloljetnicima kojima je stimulus namijenjen. Uobičajeno je pitanje u kojoj mjeri subjektivizam zamagli objektivnu istinu. U konkretnom slučaju, umjesno je pitanje je li uistinu voditelj odgojne mjere odaslao stimulus za kojega tvrdi da ga je odaslao? Je li ga odašiljao tako često kako izjavljuje? Je li negdašnji maloljetnik dobro prepoznao to što izjavljuje da je prepoznao? Međutim, ova pitanja nisu predmet našega interesa. Nas tzv. objektivna istina ne zanima. Nas zanima upravo voditeljeva subjektivna istina i njena (ne)bliskost sa subjektivnom istinom negdašnjeg maloljetnika. Uostalom, i voditelj i maloljetnik uzimaju svoju subjektivnu istinu kao jedinu i prema njoj se ponašaju. Voditelj je u skladu s njome vukao stručne poteze, a negdašnji maloljetnik danas iz svoje subjektivne istine vuče svoje životne pouke. Stoga je za praktično socijalno ponašanje koje su na svoj način manifestirali voditelj i maloljetnik upravo od presudnoga značenja njihova subjektivna istina, neovisno o tome koliko su one eventualno odmaknute od objektivnih istina.

2. HIPOTEZA

Kada, općenito govoreći, ne bismo očekivali poteškoće u naznačenoj komunikaciji na relaciji odgajatelj-negdašnji maloljetnik, tada bismo iznijeli nedvojbenu hipotezu prema kojoj postoji potpuna podudarnost između intenziteta korištenja savjeta kako ga iskazuju voditelji mjere, te intenziteta korištenja savjeta kako ga iskazuju njihovi negdašnji maloljetnici. Takva bi hipoteza bila posljedica jednostavnog procesa zaključivanja u kojemu se pretpostavlja kako će odaslana poruka biti prepoznata po kvaliteti i po kvantiteti. Međutim, računajući s rezultatima naprijed spomenutih i njima sličnih, inače iznimno brojnih komunikoloških istraživanja, možemo iznijeti tek opreznu hipotezu prema kojoj su iskazi voditelja odgojne mjere pojačana briga i nadzor o intenzitetu njihova korištenja savjeta u visokom stupnju podudarni s naknadnim iskazima negdašnjih maloljetnih delinkvenata o istom.

3. METODE

Imajući u vidu kako se ovo istraživanje bavi problemom subjektivnih istina voditelja odgojne mjere i njihovih negdašnjih maloljetnika, odabrali smo metodu samoiskaza. Riječ je o istraživačkoj metodi koja, i pored stanovitih nedostataka, može najbolje poslužiti istraživanju navedenoga problema (M. Hindelang i dr., 1981., M. Ajduković, 1984. i 1988., R. Prišlin i B. Wolf, 1988., i sl.).

3. 1. Uzorci ispitanika

Istraživanje je provedeno na dva povezana uzorka, u parovima: voditelj odgojne mjere pojačana briga i nadzor - negdašnji maloljetnik.

Uzorak broji 83 para ispitanika.

Maloljetnici pripadaju skupini onih kojima je tadašnji Okružni ili Općinski sud u Zagrebu izrekao ovu odgojnu mjeru, u razdoblju od 1. 10. 1982. do 15. 01. 1985. godine, te prema kojima je mjera izvršavana najmanje dvanaest mjeseci; s kojima su istraživači uspjeli stupiti u neposredan kontakt; koji su dragovoljno pristali surađivati u istraživanju.

3. 2. Varijabla

Temeljna varijabla koja opisuje intenzitet korištenja savjeta u istoj je formi, tj. s identičnim kategorijama primijenjena pri opisu iskaza voditelja o intenzitetu korištenja savjeta u prvih dvanaest mjeseci rada na izvršenju mjere, kao i pri iskazu negdašnjeg maloljetnika o istom. U oba slučaja varijabla se prostire na četiri identične kategorije: (1) nikada, (2) rijetko, (3) često i (4) svaki put.

3. 3. Vrijeme istraživanja

Prikupljanje temeljnih informacija započeto je 1. 10. 1983. godine i u različitim etapama trajalo je do konca 1992., nakon čega je uslijedio rad na logičkoj kontroli, višekratnoj provjeri i obradi dobivenih informacija. Procjene o korištenim postupcima voditelji su davali neposredno po isteku jednogodišnjeg rada na izvršenju mjere, a negdašnji maloljetnici najmanje četiri, a najviše devet godina po okončanju mjere.

3. 4. Obrada informacija

Hipoteza je testirana hi-kvadrat testom.

Broj stupnjeva slobode pri određivanju statističke značajnosti relacija među varijablama (hi-kvadrat test) smanjen je za broj teorijskih frekvencija manjih od jedan.

4. REZULTAT

Statističke vrijednosti uz prezentiranu tablicu upućuju na općeniti zaključak o postojanju statistički značajne povezanosti varijabli.

Takav rezultat je očekivan i u skladu s postavljenom hipotezom. Obratimo li, pak, pozornost na smjerove veza među varijablama, uočiti ćemo neke osobite zanimljivosti koje će s razlogom provocirati daljnja pitanja.

Više od polovine voditelja (59,0%) odgovara kako su često savjetovali povjerene im maloljet-

Tablica: Relacije između iskaza voditelja i negdašnjeg maloljetnika o intenzitetu korištenja savjeta

	nikada	rijetko je koristio	često je koristio	svaki put je koristio	ukupno
nikada nisam koristio	1 12,5 100,0	0 0 0	0 0 0	0 0 0	1 1,2
rijetko sam koristio	1 12,5 9,1	1 9,1 9,1	7 14,3 63,4	2 13,3 18,2	11 13,3
često sam koristio	5 62,5 10,9	8 72,7 17,4	24 49,0 52,2	9 60,0 19,6	46 55,4
svaki put sam koristio	1 12,5 4,0	2 18,2 8,0	18 36,7 72,0	4 26,7 16,0	25 30,1
ukupno	8 9,6	11 13,3	49 59,0	15 18,1	83 100,0

Hi-kvadrat = 12,7
(Uz 9 - 4 = 5 stupnjeva slobode vrijednost hi-kvadrata trebala bi biti najmanje 11,1)

nike, a gotovo petina (18,1%) kako su ih savjetovali u svakom neposrednom kontaktu, što ukupno čini 77,1%. S druge strane, maloljetnici su to, općenito govoreći, prilično dobro prepoznavali, mada u mjeri većoj nego su im savjeti bili odaslani, napose one koji su im odašiljani redovito. 55,4% maloljetnika prepoznaje "često" savjetovanje, a "redovito" savjetovanje njih 30,1%, što ukupno čini 85,5%.

Podudarnost je potpuna u odnosu na kategoriju "rijetko" (13,3%).

Uočena se razlika, dakako, odražava na kategorijama varijabli sa suprotne strane. Neslaganje je, naime, vidljivo kod kategorije "nikada". Dok svega jedan maloljetnik bira ovu kategoriju, među voditeljima ih je čak osam. I to je, zapravo, temeljni prostor nesporazuma. Ovi su maloljetnici, dakle, prepoznavali savjet i onda kad im nije bio upućen.

Još je zanimljivije pitanje gdje se smjestilo sedam odgovora koje razlikuju voditelje i maloljetnike u pogledu kategorije "nikada". Nema dvojbe kako su ove "savjete" voditelja (dakle, savjete koje voditelji nisu ni namjeravali odaslati), maloljetnici prepoznali na nekoj od daljnjih kategorija, "rijetko", "često" ili čak "svaki put".

5. ZAKLJUČAK

Podudarnost visokoga stupnja je očekivana i dobivena. Ostaje, međutim, otvoreno pitanje nezamernarivog dijela rezultata koji ukazuju na nepodudarnost iskaza voditelja i maloljetnika. S obzirom na ovaj moment, inače potvrđena hipoteza, čini se, prije otvara nova pitanja nego li daje odgovore na postavljena.

Premda dio ovih disonantnih rezultata valja pripisati slučajnoj statističkoj disperziji, ipak njihovo grupiranje oko problema maloljetnikova prepoznavanja onih savjeta koji kao intencija voditelja ne postoje, otvara prostor za dodatna pitanja. Ovaj rezultat, naime, upozorava na svojevrstu sklonost voditelja razmjerno širokom korištenju savjeta, pa više toga ni sami nisu uvijek u dovoljnoj mjeri svjesni.

Stoga dobivene rezultate valja shvatiti kao dodatno upozorenje voditeljima odgojne mjere o potrebi uistinu krajnje obazrivosti pri korištenju savjeta. Čini se pri tome napose važnim podsjetiti na poznatu iskustvenu maksimu, prema kojoj: "savjet valja uputiti tek kada bude jasno zatražen", a "samo savjetovanje ne vrijedi onoliko koliko je vrijedan konkretan savjet, već onoliko koliko je (za onoga kome je savjet upućen) vrijedan savjetnik."

6. LITERATURA

- AJDUKOVIĆ, M. (1984): Samoiskaz kao izvor podataka o neprihvatljivom ponašanju mladih, *Primjenjena psihologija*, 5, 7-15
- AJDUKOVIĆ, M. (1988): Samoiskaz i izučavanje delinkventnog i društveno neprihvatljivog ponašanja mladih u nas, *Penološke teme*, 3, 1-2, 15-37
- BAŠIĆ, J. (1994): Integralna metoda u radu s pretškolskom djecom i njihovim roditeljima, *Alinea*, Zagreb
- BRAJŠA, P. (1979): Psihodinamika partnerskih odnosa, *Socijalna zaštita*, god II, br. 4-5
- BRATANIĆ, M (1993): Mikro-pedagogija, III izdanje, Školska knjiga, Zagreb
- ĐUREK, V. (1989): Učestalost korištenja metoda i

sredstava odgojnog rada u relacijama s karakteristikama odnosa voditelja odgojne mjere pojačana briga i nadzor i maloljetnika (magistarski rad), Fakultet za defektologiju, Zagreb

HAMAI, K. and oth. (1995): *Probation Round the World*, Routledge London and New York

HINDELANG, M. and oth. (1981): *Measuring Delinquency*, Sage Publications, Beverly Hills

HIRJAN, F. i SINGER, M. (1978): Maloljetnici u krivičnom pravu, *Informator*, Zagreb

KOLLER-TRBOVIĆ, N. (1990): Efikasnost pedagoških postupaka, U: *Odgoj i preodgoj djeteta i maloljetnika izvan institucije*, Fakultet za defektologiju, Zagreb

LAAN, V. D. (1991): Alternatieve sancties voor juegdingen: vraag en aanbod, *Proces*, 70, 9, 229-239

PETAK, O. i UZELAC, S (1984): Pojačana briga i nadzor, U: *Socijalna zaštita*, Jumena, Zagreb, 259 - 265

PRIŠLIN, R. i B. WOLF (1988): Latentna struktura samoiskazanog delinkventnog i devijantnog ponašanja, *Penološke teme*, vol. 3, br. 3-4, str. 162 - 176

RAKIĆ, B. (1976): *Procesi i mehanizmi vaspitnog djelovanja*, Zavod za udžbenike, Sarajevo

STAKIĆ, Đ. (1980): Vaspitna mera pojačani nadzor organa starateljstva (doktorska disertacija), Defektološki fakultet, Beograd

SINGER, M. (1998): Kaznenopravna odgovornost i zaštita mladeži, *Nakladni zavod Globus*, Zagreb

TROHA, V. (1969): Motivaciona i stimulaciona sredstva u radu s odgojno zapuštenom djecom, *Osvrti*, 2, str. 130 - 145

UZELAC, S. i sur. (1990): *Odgoj i preodgoj djeteta i maloljetnika izvan institucije*, Fakultet za defektologiju, Zagreb

VUKASOVIĆ, A. (1977): *Moralni odgoj*, II izdanje, SN "Liber", Zagreb

ŽIŽAK, A. (1990): Determiniranost pedagoških postupaka globalnim tretmanom, U: *Odgoj i preodgoj djeteta i maloljetnika izvan institucije*, Fakultet za defektologiju, Zagreb, str. 235 - 245

ŽIŽAK, A. (1991): Evaluacija integralne metode u radu s djecom predškolske dobi i njihovim roditeljima, Fakultet za defektologiju, Zagreb